

Частина 5. Додатки

Розміри тіла мікромамалій

Таблиця 6. Розміри тіла видів мікромамалій (дані для дорослих особин, у мм) *

Родина, рід та вид	L	Ca	Pl	Au
Talpidae — кротові				
<i>Talpa europaea</i> — кріт європейський	100–150	26–38	17–20	—
<i>Desmana moschata</i> — хохла руська	185–220	160–200	45–60	—
Soricidae — мідицеві				
<i>Crociodura suaveolens</i> — білозубка мала	56–68	27–35	10–12	—
<i>Crociodura leucodon</i> — білозубка велика	68–75	27–30	11–13	—
<i>Neomys fodiens</i> — рясоніжка водяна	77–90	55–67	16–21	—
<i>Neomys anomalus</i> — рясоніжка мала	60–80	42–55	14–16	—
<i>Sorex alpinus</i> — мідиця альпійська	60–70	60–65	14–15	—
<i>Sorex minutus</i> — мідиця мала	43–55	30–40	9–11	—
<i>Sorex volnuchini</i> — мідиця Волнухіна	50–65	33–40	10–12	—
<i>Sorex caecutiens</i> — мідиця середня	55–65	35–40	11–12	—
<i>Sorex araneus</i> — мідиця звичайна	60–70	36–44	11–14	—
Myoxidae — вовчкові				
<i>Dryomys nitedula</i> — соня лісова	90–110	80–100	20–23	10–15
<i>Eliomys quercinus</i> — соня садова	110–140	85–95	23–26	13–18
<i>Muscardinus avellanarius</i> — ліскулька	65–95	60–75	15–17	8–10
<i>Myoxus glis</i> — вовчок сірий	140–175	100–150	25–30	15–20
Sminthidae — мишівкові				
<i>Sicista betulina</i> — мишівка лісова	60–80	90–105	16–19	11–14
<i>Sicista strandi</i> — мишівка донська	55–78	90–115	15–17	10–13
<i>Sicista subtilis</i> — мишівка степова	57–67	70–80	13–16	11–13
<i>Sicista severtsovi</i> — мишівка темна	54–70	68–80	13–16	10–14
Dipodidae — тушканові				
<i>Allactaga major</i> — тушкан земляний	140–200	160–240	85–90	35–50
<i>Stylodipus telum</i> — кандибка звичайний	95–120	110–150	50–60	15–20

* При укладанні таблиці використано переважно оригінальні дані.

Таблиця 7. Стандартні розміри тіла видів мікромамалій надродини Muroidea *

Родина, рід та вид	L	Ca	Pl	Au
Spalacidae — сліпакові				
<i>Nannospalax leucodon</i> — сліпак білозубий	160–230	—	17–24	—
<i>Spalax arenarius</i> — сліпак піщаний	190–275	—	23–29	—
<i>Spalax graecus</i> — сліпак грецький	220–250	—	24–27	—
<i>Spalax zemni</i> — сліпак подільський	220–280	—	25–30	—
<i>Spalax microphthalmus</i> — сліпак звичайний	230–290	—	23–30	—
Muridae — мишачі				
<i>Micromys minutus</i> — мишка лугова	50–72	55–75	12–15	8–9
<i>Apodemus agrarius</i> — миша польова	90–115	70–90	17–21	11–13
<i>Rattus rattus</i> — пацюк чорний	150–210	140–230	32–38	18–24
<i>Rattus norvegicus</i> — пацюк мандрівний	170–240	120–210	35–47	15–19
<i>Mus musculus</i> — миша звичайна	70–100	50–80	15–18	8–13
<i>Mus spicilegus</i> — миша курганцева	55–80	50–70	14–16	7–11
<i>Sylvaemus tauricus</i> — мишак жовтогрудий	100–130	100–130	23–28	15–19
<i>Sylvaemus arianus</i> — мишак степовий	90–105	90–110	20–22	12–15
<i>Sylvaemus sylvaticus</i> — мишак лісовий	80–110	78–106	20–23	14–17
<i>Sylvaemus uralensis</i> — мишак уральський	80–105	75–100	19–21	12–15
Cricetidae — хом'якові				
<i>Cricetus cricetus</i> — хом'як звичайний	240–300	35–50	29–38	27–35
<i>Cricetulus migratorius</i> — хом'ячок сірий	100–120	20–26	15–17	14–18
Arvicolidae — норицеві				
<i>Ellobius talpinus</i> — сліпачок звичайний	90–125	8–11	17–21	—
<i>Ondatra zibethicus</i> — ондатра звичайна	310–360	200–250	63–70	—
<i>Lagurus lagurus</i> — строкатка звичайна	85–105	10–15	13–16	6–10
<i>Myodes glareolus</i> — нориця руда	85–110	35–50	16–19	10–14
<i>Chionomys nivalis</i> — нориця снігова	190–160	55–70	19–23	16–19
<i>Arvicola amphibius</i> — нориця водяна	165–205	100–120	28–31	15–17
<i>Arvicola scherman</i> — нориця гірська	130–160	70–90	23–26	12–15
<i>Terricola subterraneus</i> — нориця підземна	80–105	25–35	14–15	7–10
<i>Terricola tatricus</i> — нориця татринська	95–110	36–41	16–17	9–12
<i>Microtus oeconomus</i> — нориця сибірська	105–135	38–56	18–21	11–13
<i>Microtus agrestis</i> — нориця північна	100–130	30–45	17–20	12–14
<i>Microtus socialis</i> — нориця гуртова	85–105	18–25	14–16	8–10
<i>Microtus levis</i> — нориця лугова	90–120	35–45	16–18	9–12
<i>Microtus obscurus</i> — нориця Еверсмана	90–120	35–45	16–18	10–12
<i>Microtus arvalis</i> — нориця польова	85–115	30–40	15–18	10–12

* При укладанні цих таблиць використано переважно оригінальні дані.

Головні монографічні зведення

- Абеленцев В. І., Підоплічко І. Г.* Ряд Комахоїдні — Insectivora. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. — С. 70–228. — (Фауна України; Том 1. Випуск 1).
- Айрапетьянц А. Э.* Сони. — Ленинград: Изд-во Ленинградского ун-та, 1983. — 191 с.
- Барабаш-Никифоров І. І.* Нариси фауни степової Наддніпрянщини (колишньої Катеринославщини). — (Частина 1: Загальний огляд природи; Частина 2: Фауна краю). — Дніпропетровське: Держ. вид-во Укр., 1928. — 137 с.
- Башенина Н. В. (ред.)*. Рыжая полевка. — Москва: Наука, 1981. — 351 с.
- Бобринский Н. А., Кузнецов Б. А., Кузякин А. П.* Определитель млекопитающих СССР. — Москва: Просвещение, 1965. — 383 с.
- Виноградов Б. С., Громов И. М.* Грызуны фауны СССР / 2-е изд. — Москва, Ленинград: Изд-во АН СССР, 1982. — 298 с.
- Выскушенко А. П.* Грызуны и насекомоядные осушаемых площадей Среднего Приднепровья: Автореф. дис... канд. биол. наук. — Киев, 1980. — 24 с.
- Вишков Ф. Н.* Звери. Дикие млекопитающие. — Симферополь: «Крым», 1966. — 88 с.
- Громов И. М.* Отряд Rodentia — грызуны // Громов И. М., Гуреев А. А., Новиков Г. А. и др. Млекопитающие фауны СССР. — Москва, Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1963. — Часть 1. — С. 244–638.
- Громов И. М., Ербаева М. А.* Млекопитающие фауны России и сопредельных территорий. Зайцеобразные и грызуны. — Санкт-Петербург, 1995. — 525 с.
- Гуреев А. А.* Насекомоядные (Mammalia, Insectivora). — Ленинград: Наука, 1979. — 501 с. — (Фауна СССР. Том 3: Млекопитающие. Выпуск 2).
- Долгов В. А.* Бурозубки Старого света. — Москва: Изд-во Московского ун-та, 1985. — 221 с.
- Дулицкий А. И.* Биоразнообразие Крыма. Млекопитающие: история, состояние, охрана, перспективы. — Симферополь: СОНАТ, 2001. — 208 с.
- Загороднюк И. В.* Политипические Arvicolidae Восточной Европы: таксономия, распространение, диагностика. — Киев, 1991. — 64 с. — (Ин-т зоол. АН Укр. / Препринт № 10.91).
- Водяная полевка.* Образ вида / Под ред. П. А. Пантелеева. — Москва: Наука, 2001. — (серия "Виды фауны России и сопредельных стран").
- Загороднюк І., Покин'черета В., Киселюк О., Довганич Я.* Теріофауна Карпатського біосферного заповідника. — Київ: Інститут зоології НАН України, 1997. — 60 с. — (Вестник зоології. — Додаток N 5).
- Издебский В. М.* Грызуны Нижнего Приднепровья (фауна, экология, практическое значение): Автореферат дис. ... канд. биол. наук. — Херсон, 1965. — 24 с.
- Коли Г.* Анализ популяций позвоночных. — Москва: Мир, 1979. — 362 с.
- Корнєєв О. П.* Визначник звірів УРСР. Видання друге. — Київ: Рад. шк., 1965. — 236 с.
- Корчинский А. В.* Грызуны Украинских Карпат (итоги исследования) // Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат. — Ужгород: МОИП (Ужгородское отделение), 1988. — С. 156–173.
- Костин Ю. В., Дулицкий А. И., Мальцев И. В.* Млекопитающие // Редкие животные Крыма. — Симферополь: Таврия, 1990. — С. 11–44.
- Крыжановский В. И., Емельянов И. Г.* Класс млекопитающие // Природа Украинской ССР. Животный мир / Под ред. В. А. Топачевского. — Киев: Наукова думка, 1985. — С. 197–234.

- Ларина Н. И.* Методика полевых исследований экологии наземных позвоночных. — Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1968. — 53 с.
- Лозан М. Н., Белик Л. И., Самарский С. Л.* Сони (Gliridae) юго-запада СССР. — Кишинев, 1990. — 144 с.
- Малыгин В. М.* Систематика обыкновенных полевков. — Москва: Наука, 1983. — 208 с.
- Межжерин В. А., Емельянов И. Г., Михалевич О. А.* Комплексные подходы в изучении популяций мелких млекопитающих. — Киев: Наукова думка, 1991. — 204 с.
- Мигулін О. О.* Звірі УРСР (матеріали до фауни). — Київ: Вид-во АН УРСР, 1938. — 426 с.
- Павлинов И. Я., Яхонтов Е. Л., Агаджанян А. К.* Млекопитающие Евразии: систематико-географический справочник (в трех частях). — Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1995. — Часть 1. Rodentia. — 240 с. — (Сборник Трудов Зоол. музея МГУ. Том 32).
- Павлинов И. Я. (ред.)*. Млекопитающие / Аверьянов А. О., Борисенко А. В., Варшавский А. А. и др. — Москва: Издательство АСТ, 1999. — С. 1–416. — (Большой энцикл. словарь).
- Пантелеев П. А., Терехина А. Н., Варшавский А. А.* Экогеографическая изменчивость грызунов. — Москва: Наука, 1990. — 373 с.
- Свиридов А. В.* Ключи в биологической систематике: теория и практика / Под ред. Ю. А. Захваткина. — Москва: Изд-во Московского ун-та, 1994. — 224 с. — (Сборник Трудов Зоологического музея МГУ, том 31).
- Смирнов В. С.* Методы учета численности млекопитающих // Труды Института биологии. — Свердловск, 1964. — Выпуск 39. — 88 с.
- Соколов В. Е., Котенкова Е. В., Лялюхина С. И.* Биология домового и курганчиковой мышей. — Москва, 1990. — 208 с.
- Соколов В. Е., Лавров Н. П. (ред.)*. Ондатра. Морфология, систематика, экология. — Москва: Наука, 1993. — 542 с.
- Сокур І. Т.* Ссавці фауни України та їх господарське значення. — Київ: Держучпедвидав, 1960. — 211 с.
- Сокур І. Т.* Історичні зміни та використання фауни ссавців України. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. — 84 с.
- Ссавці України* під охороною Бернської конвенції / Загороднюк І. В. (ред.). — Київ, 1999. — 222 с. — (Праці Теріологічної школи, вип. 2).
- Татаринов К. А.* Звірі західних областей України. Екологія, значення, охорона. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. — 188 с.
- Татаринов К. А.* Фауна хребетних заходу України. — Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1973. — 254 с.
- Тесленко С. В.* Распространение и морфо-экологическая характеристика видов-двойников обыкновенной полевки на территории Украины: Автореферат дис. ... канд. биол. наук. — Киев, 1986. — 24 с.
- Топачевский В. А.* Слепышовые (Spalacidae). — Ленинград: Наука, 1969. — 248 с. — (Фауна СССР. Млекопитающие. Том 3. Выпуск 3).
- Флинт В. Е.* Пространственная структура популяций млекопитающих. — Москва: Наука, 1977. — 184 с.
- Формозов А. Н.* Среди природы (Издание второе, исправленное и дополненное). — Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1985. — 288 с.
- Хошуля (Desmana moschata)* в басейні Сіверського Дінця / І. Загороднюк, О. Кондратенко, В. Домашлінець та ін. — Київ, 2002. — 64 с. (Праці Теріологічної школи, випуск 4).
- Цвеліх О. М.* Шкільний визначник хребетних тварин. — Київ: Рад. школа, 1983. — 256 с.

- Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака. — Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1994. — 464 с.*
- Шарлемань М.* Звірі України. Короткий порадник до визначання, збирання і спостереження ссавців (Mammalia) України. — Київ: Всеукр. кооп. вид. союз, 1920. — 83 с.
- Шарлемань М.В.* Матеріали до фауни звірів та птахів Чернігівської обл. — Київ: Вид-во УАН, 1936. — 118 с.
- Corbet G. B.* The mammals of the Palaearctic region: a taxonomic review. — London; Ithaca: Cornell Univ. Press., 1978. — 314 p.
- Görner M., Hackethal H.* Säugetiere Europas. — Leipzig, Radebeul: Neumann Verlag, 1988. — 372 S.
- Kratochvil J.* Pitymys-Arten aus der Hohen Tatra (Mam., Rodentia) // Acta Sci. Nat. Brno. — 1970. — 4, N 12. — 64 S.
- Krystufek B.* Sesalci Slovenji. — Ljubljana: Prirodoslovni muzej Slovenije, 1991. — 297 s.
- Masing M.* Taxonomy and status of wild mammals in Estonia 1945–1994. — Tartu: Sicista, 1999. — 120 p.
- Musser G. G., Carleton M. D.* Family Muridae // Wilson D. E., Reeder D. M. (eds). Mammal species of the world. A taxonomic and geographic reference. 2nd ed. — Washington: Smithson. Inst. Press, 1993. — P. 501–756.
- Niethammer J., Krapp F. (eds.)* Handbuch der Säugetiere Europas. Bd. 2/1. Nagetiere. 1. — Wiesbaden: Acad. Verlag, 1978. — 476 S.
- Niethammer J., Krapp F. (eds.)* Handbuch der Säugetiere Europas. Bd. 2/1. Nagetiere. 2. Wiesbaden: Acad. Verlag, 1982. — 649 S.
- Niethammer J., Krapp F. (eds.)* Handbuch der Säugetiere Europas. Bd. 3/1. Insektenfresser — Insectivora, Herrentiere — Primates. — Wiesbaden: AULA-Verlag, 1990. — 524 S.
- Pucek Z. (red.)* Klucz do oznaczania ssakow Polski. — Warszawa: Panst. Wydaw. Nauk., 1984. — 388 p.

Статті та короткі повідомлення

- Абеленцев В. И.* Распределение грызунов в полезащитных лесонасаждениях и на межполосных полях травопольного севооборота степной части УССР // Труды ин-та зоологии АН УССР. — Киев, 1951. — Том 6. — С. 78–93.
- Алексеев А. Ф., Чирный В. И., Дулицкий А. И.* и др. К экологии насекомоядных Крыма // Первое Всесоюзное совещание по биологии насекомоядных млекопитающих (Новосибирск, 1992). — Москва, 1992. — С. 3–5.
- Антонец Н. В.* Динамика популяций микромаммалий и полуводных млекопитающих (Rodentia, Insectivora) Днепровско-Орельского природного заповедника // Вестник зоологии. — 1998. — Том 32, № 4. — С. 109–114.
- Безродный С. В.* О способах отлова сонь // Вестник зоологии. — 1990. — Т. 24, № 4. — С. 84–85.
- Безродный С. В.* Распространение сонь (Rodentia, Gliridae) на Украине // Вестник зоологии. — 1991. — Том 25, № 3. — С. 45–50.
- Берестенников Д. С.* Млекопитающие Черноморского заповедника // Вестник зоологии. — 1977. — Том 11, № 2. — С. 12–17.
- Браунеръ А.* Млекопитающие Новороссии и Крыма. I. сем. Muridae. Крысы, водящиеся въ г. Одессе // Зап. Новорос. об-ва. естествозн. — Одесса, 1906. — Том 30. — С. I–II + 1–50.
- Воронцов Н. Н.* Применение губчатых приманок с наполнителями для отлова мелких грызунов // Зоологический журнал. — 1963. — Том 42, вып. 2. — С. 306–307.

- Гептнер В. Г. Обыкновенная полевка (*Microtus arvalis* Pall.; Mammalia, Glires) Горного Крыма // Доклады АН СССР. — 1946. — Том 52, № 2. — С. 183–184.
- Гептнер В. Г. К номенклатуре лесных мышей (*Apodemus "flavicollis"* — *sylvaticus*; Mammalia, Muridae) // Доклады АН СССР. Серия биол. — 1948. — Том 60, № 1. — С. 177–178.
- Гиренко Л. Л. К вопросу о распространении черной крысы в УССР // Труды Зоологического музея Київського університету. — Київ, 1950. — Том 2. — С. 75–95.
- Гиренко Л. Л. Нові дані з екології та географічного поширення в УРСР української чагарникової полівки — *Microtus (Pitymys) subterraneus ucrainicus* Vinogr, 1922 // Праці Інституту зоології. — Київ, 1960. — № 16. — С. 31–42.
- Гиренко Л. Л., Литвиненко Е. Ф. Находка садовой сони (*Eliomys quercinus* L., 1776) на Украине // Вестник зоологии. — 1971. — № 1. — С. 46–51.
- Горбик П. В. До екології полівки темної на Буковині // Збірник праць Зоол. Музею Укр. АН. — 1956. — № 27. — С. 165–168.
- Гринченко А. Б., Дулицкий А. И. Распространение и экология ондатры в Северном Крыму // Вестник зоологии. — 1984. — № 3. — С. 69–71.
- Даль С. К. О систематике лесных мышей Крыма // Записки Крымского Общества естествоиспытателей и любителей природы. — 1929. — Том 11. — С. 159–164.
- Даль С. К. Систематическое описание крымской бурозубки, *Sorex minutus gmelini* Pall. // Сб. работ по изуч. фауны Крым. гос. зап-ка. — Москва: Госмедиздат, 1931. — С. 75–78.
- Дулицкий А. И., Алексеев А. Ф., Арутюнян Л. С. и др. Распространение серой и черной крыс в Крыму // Синантропия грызунов. — Москва, 1992. — С. 151–161.
- Дулицкий А. И., Товпи́нец Н. Н., Евстафьев И. Л. Большой тушканчик (*Allactaga major*) и малый суслик (*Spermophilus rugtaeus*) — обитатели открытых пространств Крыма // Вісник Луганського педагогічного університету. — 2002. — № 1. — С. 43–52.
- Емельянов И. Г. Морфологические особенности и экологическая структура популяций обыкновенной полевки Горного Крыма // Вестник зоологии. — 1978. — № 5. — С. 80–81.
- Емельянов И. Г. Эколого-морфологическая характеристика и особенности динамики численности общественной полевки (*Microtus socialis*, Mammalia, Cricetidae) в степной зоне Украины // Вестник зоологии. — 1979. — № 4. — С. 56–61.
- Емельянов И. Г., Жежерин И. В. Диагностика малой и белобрюхой белозубок (Soricidae) // Вестник зоологии. — 1990. — Том 24, № 4. — С. 39–46.
- Загороднюк И. В. Таксономия, распространение и морфологическая изменчивость полевок рода *Terricola* Восточной Европы // Вестник зоологии. — 1989. — Том 23, № 5. — С. 3–14.
- Загороднюк И. В. Кариотипическая изменчивость и систематика серых полевок (Rodentia, Arvicolini). Сообщение I. Видовой состав и хромосомные числа // Вестник зоологии. — 1990. — Том 24, № 2. — С. 26–37.
- Загороднюк И. В. Систематическое положение *Microtus brevirostris* (Rodentiformes): материалы по таксономии и диагностике группы "arvalis" // Вестник зоологии. — 1991. — № 3. — С. 26–35.
- Загороднюк И. В. *Arvicola scherman* (Rodentia, Arvicolidae) в Прикарпатье // Вестник зоологии. — 1993. — Том 27, № 5. — С. 25.
- Загороднюк И. В. Идентификация восточноевропейских форм *Sylvaemus sylvaticus* (Rodentia) и их географическое распространение // Вестник зоологии. — 1993. — Том 27, № 6. — С. 37–47.
- Загороднюк И. В. Таксономия и распространение серых полевок (Arvicolini) фауны Украины // Млекопитающие Украины. — Киев: Наукова думка, 1993. — С. 64–77.

- Загороднюк И. В. Таксономическая ревизия и диагностика грызунов рода *Mus* из Восточной Европы. Сообщение 1 // Вестник зоологии. — 1996. — Том 30, № 1. — С. 28–45.
- Загороднюк И. Природна історія пацюка чорного (*Rattus rattus*) в Україні // Урбанізоване навколишнє середовище: охорона природи та здоров'я людини. — Київ: Нац. Екол. Центр, 1996. — С. 228–231.
- Загороднюк И. О «находке» *Microtus socialis* в Полесье и северной границе его ареала в Восточной Европе // Вестник зоологии. — 1996. — Том 30, № 4-5. — С. 102.
- Загороднюк И. Редкие виды бурозубок на территории Украины: легенды, факты, диагностика // Вестник зоологии. — 1996. — Том 30, № 6. — С. 53–69.
- Загороднюк И. В. Ключі до визначення вищих таксонів звірів фауни України і сусідніх регіонів та принципи їх побудови // Вестник зоологии. — 1998. — Том 32, № 1-2. — С. 126–150.
- Загороднюк И. Контрольний список теріофауни України // Ссавці України під охороною Бернської конвенції. — Київ, 1999. — С. 202–210. — (Праці Теріологічної Школи, випуск 2).
- Загороднюк И. В. Степове фауністичне ядро Східної Європи: його структура та перспективи збереження // Доповіді Національної Академії Наук України. — 1999а. — № 5. — С. 203–210.
- Загороднюк И. В. Уровни таксономической и морфологической дифференциации европейских групп грызунов семейства Muridae (Mammalia) // Доповіді НАН України. — 2001. — № 5. — С. 151–157.
- Загороднюк И. В. Номенклатура и система рода *Arvicola* // Водяная полевка. Образ вида / Под ред. П. А. Пантелеева. — Москва: Наука, 2001. — С. 174–192. — (серия "Виды фауны России и сопредельных стран").
- Загороднюк И. Роди звірів східноєвропейської фауни та їх українські назви. Частина 1. Загальні положення. Комахоїдні, кажани та хижі // Вісник Національного науково-природничого музею НАН України. — 2001. — Вип. 1. — С. 113–131.
- Загороднюк И. В. Таксономическая ревизия и диагностика грызунов рода *Mus* из Восточной Европы. Сообщение 2 // Вісті Біосф. зап-ка "Асканія-Нова". — 2002. — Том 4. — С. 130–140.
- Загороднюк И. В., Боескорев Г. Г., Зыков А. Е. Изменчивость и таксономический статус степных форм мышей рода *Sylvaeus* (*fulvifemini – fulvipectus – hermonensis – arianus*) // Вестник зоологии. — 1997. — Том 31, № 5–6. — С. 37–56.
- Загороднюк И. В., Воронцов Н. Н., Песков В. Н. Татранская полевка (*Terricola tatricus*) в Восточных Карпатах // Зоологический журнал. — 1992. — Том 71, вып. 6. — С. 96–105.
- Загороднюк И., Жила С., Покинйчереда В. Контрольний список аборигенної теріофауни України, акроніми видових назв, сучасний охоронний статус видів та очікувані його зміни за категоріями ЧКУ (1994) // Вестник зоологии. — 1998. — Том 32, № 5–6. — С. 149–150.
- Загороднюк И. В., Киселюк О. І. Концепція бальних оцінок чисельності популяцій ссавців // Природа Розточчя: Збірник науково-технічних праць природного заповідника "Розточчя". — Івано-Франкове, 1998. — Випуск 1. — С. 187–190.
- Загороднюк И. В., Кондратенко О. В. *Sicista severtzovi* та близькі до неї форми гризунів в Україні: цитогенетичний та біогеографічний аналіз // Вестник зоологии. — 2000. — Suppl. 15. — С. 101–107.
- Загороднюк И., Мерзликін И. *Microtus oeconomus* (Mammalia) в сообществах мелких млекопитающих припойменных экосистем Ворсклы (Восточная Украина) // Вестник зоологии. — 1994. — 28, № 6. — С. 45.
- Загороднюк И. В., Наглов В. А., Зоря А. В. Современное распространение *Mus spicilegus* в Слобожанской Украине // Вестник зоологии. — 1995. — Том 29, № 5–6. — С. 75.

- Загороднюк И. В., Песков В. Н. Политипические группы грызунов Восточных Карпат // Фауна Східних Карпат. — Ужгород: Ужгородський ун-т, 1993. — С. 63–67.
- Загороднюк И. В., Тесленко С. В. Виды-двойники надвида *Microtus arvalis* на Украине. Сообщение 1. Распространение *Microtus subarvalis* // Вестник зоологии. — 1986. — Том 20, № 3. — С. 34–40.
- Загороднюк И. В., Федорченко А. А. Мыши рода *Sylvaemus* Нижнего Дуная. Сообщение 1. Таксономия и диагностика // Вестник зоологии. — 1993. — Том 27, № 3. — С. 41–49.
- Зенина И. М., Жила С. Н. Состояние популяций соневых (Rodentia, Muoxidae) на территории Припятского Полесья // Вестник зоологии. — 2000. — Suppl. № 14. — С. 108–111.
- Золотухина С. И. Характер пространственного размещения общественной полевки в биосферном заповеднике "Аскания-Нова" // Вестник зоологии. — 1988. — Том 22, № 3. — С. 32–35.
- Зоря А. В., Наглов В. А., Кач Г. Е. Особенности размножения, сезонных и многолетних колебаний численности *Mus musculus* (Mammalia) в скірдах северо-востока Украины // Вестник зоологии. — 1998. — 32, № 5–6. — С. 83–88.
- Иванова Т. М. О методике учёта лесной сони (*Dryomys nitedula* Pall.) // Зоологический журнал. — 1968. — Том 47, выпуск 3.
- Киселюк А. И. *Sylvaemus uralensis* (Rodentiformes, Muridae) в Восточных Карпатах // Вестник зоологии. — 1993. — Том 27, № 4. — С. 41–47.
- Киселюк О. І. Еколого-морфологічні особливості двох видів нориць роду *Arvicola* (Rodentia, Arvicolidae) фауни Східних Карпат // Вестник зоологии. — 1997. — Том 31, № 5. — С. 86–89.
- Кондратенко А. В. *Terricola subterraneus* (Mammalia) в Луганской области // Вестник зоологии. — 1997. — Том 31, № 1–2. — С. 63
- Кондратенко А. В. Курганчиковая мышь (*Mus spicilegus*) в восточных регионах Украины // Вестник зоологии. — 1998. — 32, № 5–6. — С. 133–136.
- Кондратенко А. В., Товтинец Н. Н. Млекопитающие в питании сов Донецко-Донских и Донецко-Приазовских степей // Вестник зоологии. — 2001. — Том 35, № 6. — С. 95–98.
- Котляров О. Н. Метод определения возрастных изменений жевательной поверхности моляров грызунов // Вестник зоологии. — 1988. — Том 22, № 2. — С. 83–84.
- Котляров О. Н. Методика очистки скелета мелких позвоночных // Вестник зоологии. — 1988. — Том 22, № 6. — С. 80–81.
- Крижов П. А. Географічне поширення шкідливих гризунів УСРР // Збірник Праць Зоологічного музею Укр. АН. — 1936. — № 16 (1935). — С. 33–91.
- Кузнецов В., Кондратенко О. Мікротеріофауна заповідних територій Луганщини за результатами аналізу погадок хижих птахів // Заповідна справа в Україні. — 1999. — Том 5, № 2. — С. 28–29.
- Кучерук В. В. Учет вредных грызунов и землероек // Методы учета численности и географического распределения наземных позвоночных. — Москва, 1952. — С. 12–14.
- Кучерук В. В., Лапишов В. А. Современный ареал черной крысы (*Rattus rattus* L.) // Бюллетень Моск. о-ва испытателей природы. — 1995. — Том 100, вып. 1. — С. 3–11.
- Ладыгина Н. М. К сравнительной характеристике курганчиковой и домовый мышей // Вопросы генетики и зоологии. — Харьков: Изд-во Харьк. ун-та, 1964. — С. 67–74.
- Ларина Н. И. О некоторых особых случаях географических изменений близких видов // Проблемы зоогеографии суши. — Львов: Изд-во Львов. ун-та, 1958. — С. 129–137.
- Лисецкий А. С., Хаскин В. В. Экологический очерк мышевидных грызунов в районе Мариупольской лесоопытной станции // Труды НИИ биологии и биол. фак-та Харьковского ун-та. — 1952. — Том 16. — С. 73–86.

- Лукьянов О. А. Оценка демографических параметров популяции мелких млекопитающих методом безвозвратного изъятия // Экология. — 1988. — № 1. — С. 47–55.
- Лукьянов О. А. Оценка обилия мелких млекопитающих методом безвозвратного изъятия // Вестник зоологии. — 1991. — Том 25, № 1. — С. 80–86.
- Лялюхина С. И., Михайленко А. Г., Котенкова Е. В. Кадастрово-справочная карта ареала курганчиковой мыши (*Mus hortulanus* Nordm.) на территории СССР // Домовая мышь. — Москва: ИЭМЭЖ АН СССР, 1989. — С. 28–51.
- Марочкина В. В. Видовой состав и численность хомяковых в заповедниках юго-востока Украины // Хомяковые фауны Украины (часть 3). — Киев: Институт зоологии АН УССР, 1987. — С. 3–6. — (Препринт № 87.8).
- Межжерин С. В. Лесные мыши рода *Silvaemus* Ognev et Vorobiev, 1924 фауны Украины // Млекопитающие Украины. — Киев: Наукова думка, 1993. — С. 64–77.
- Межжерин С. В., Загороднюк И. В. Новый вид мышей рода *Apodemus* (Rodentia, Muridae) // Вестник зоологии. — 1989. — Том 23, № 4. — С. 55–59.
- Межжерин С. В., Загороднюк И. В. Морфологические, кариологические и генетические различия домашней (*Mus musculus musculus*) и курганчиковой (*Mus musculus hortulanus*) мышей // Домовая мышь. — Москва: ИЭМЭЖ АН СССР, 1989а. — С. 99–114.
- Межжерин С. В., Котенкова Е. В., Зыков А. Е., Михайленко А. Г. Морфологическая и генетическая изменчивость западнопалеарктических домашних мышей *Mus musculus* s. lato // Синантропия грызунов и ограничение их численности (Материалы всесоюзного совещания). — Москва, 1992. — С. 231–255.
- Межжерин С. В., Лашкова Е. И. Диагностика, географическая изменчивость и распространение двух близких видов мышей – *Silvaemus sylvaticus* и *S. flavicollis* (Rodentia, Muridae) в области их совместного обитания // Вестник зоологии. — 1992. — Том 26, № 3. — С. 33–45.
- Мигулін О. О. Курганчикова миша (*Mus sergii* Valch) як вид // Збірник праць Зоол. музею. — 1937. — Вип. 20. — С. 115–120. — (Тр. Ін-ту зоол. та біол. АН УРСР; вип. 18).
- Михайленко А. Г. Распространение и численность *Apodemus microps* в Днестровско-Прутском междуречье // Экология мышей на юго-западе СССР. — Киев, 1990. — С. 3–12. — (Институт зоологии АН УССР — Препринт № 90.11).
- Михайленко А. Г., Унтура А. А. Видовой состав и численность синантропных грызунов в Молдове // Вестник зоологии. — 1993. — Том 27, № 1. — С. 37–42.
- Мишта А. В. Видовой состав и морфологические особенности Soricidae Украинских Карпат // Фауна Східних Карпат (Матеріали міжнародної конференції). — Ужгород: Ужгородський ун-т, 1993. — С. 85–88.
- Мякушко С. А. Изменение динамики популяций и сообщества грызунов в результате антропогенного воздействия на заповедную экосистему // Вестник зоологии. — 1998. — Том 32, № 4. — С. 76–85.
- Мякушко С. А. Многолетние изменения продуктивности популяции подземной полевки // Вестник зоологии. — 1999. — Том 33, № 4–5. — С. 45–53.
- Наглов В. А. Распространение и численность *Silvaemus sylvaticus* (Rodentia, Muridae) в Харьковской области // Вестник зоологии. — 1995. — Том 29, № 5–6. — С. 87–89.
- Наглов В. А. Сообщества мелких млекопитающих сухоходольных дубрав Восточной Украины. Сообщение 1. Видовой состав и структура сообществ // Вестник зоологии. — 1996. — Том 30, № 4–5. — С. 46–52.
- Наглов В. А. Сообщества мелких млекопитающих сухоходольных дубрав Восточной Украины. Сообщение 2. Сравнительный анализ сообществ // Вестник зоологии. — 1997. — Том 31, № 1–2. — С. 58–63.

- Наумов Н. П. Новый метод изучения экологии мелких лесных грызунов // Фауна и экология грызунов. — Москва, 1951. — Вып. 4. — С. 3–21.
- Никитина Н. А. О методике изучения индивидуальных участков у грызунов с помощью живоловок // Зоологический журнал. — 1965. — Том 44, вып. 4. — С. 598–605.
- Оленев Г. В. Прижизненное определение видовой принадлежности мышевидных грызунов по отпечаткам зубов // Зоологический журнал. — 1980. — Том 59. — С. 294–295.
- Пантелеев П. А. Надродовая система грызунов фауны Палеарктики // Систематика животных, практическая зоология и ландшафтная зоогеография. — Москва: Наука, 1991. — С. 30–46.
- Пантелеев П. А. О внутривидовой систематике и таксономическом значении экстерьерных и краниометрических признаков у подвидов водяной полевки *Arvicola terrestris* (Rodentia, Cricetidae) // Вестник зоологии. — 1996. — Том 30, № 3. — С. 21–25.
- Песков В. Н., Емельянов И. Г., Тесленко С. В. Дискриминантный анализ морфологической дифференциации *Microtus arvalis* и *M. rossiaemeridionalis* // Вестник зоологии. — 1997. — Том 31, № 5–6. — С. 100–103.
- Підоплічка І. Хом'ячки виду *Cricetulus migratorius* Pall. // Збірник Праць Зоологічного музею АН УРСР. — 1928. — № 5. — С. 107–158.
- Підоплічка І. Г. Підсумки дослідження погадок за 1924–1935 рр. // Збірник Праць Зоологічного музею Укр. АН. — Київ, 1937. — № 19. — С. 101–170.
- Підоплічка І. Г. Матеріали до вивчення фауни дрібних ссавців погадковим методом // Збірник праць Зоол. музею. — Київ: Вид-во АН Укр. РСР, 1963. — № 32. — С. 3–28.
- Пилявский Б. Р. Суточная и сезонная активность подземной полевки (*Microtus subterraneus* Selys-Long.) в высокогорье Украинских Карпат // Вестник зоологии. — 1970. — № 2. — С. 24–27.
- Писарева М. Е. К экологии и систематике курганчиковой мыши // Сборник работ биол. фак-та / Днепропетровский ун-т: Научные записки. — 1948. — Том 32. — С. 68–71.
- Писарева М. Е. Грызуны байрачных лесов и прилегающих к ним сельскохозяйственных угодий // Сборник работ биол. фак-та Днепропетровского ун-та / Научн. записки. — 1955. — Том 51. — С. 67–81.
- Плешак Т. В. Сравнительная оценка данных абсолютного и относительного методов учета мелких млекопитающих // Вестник зоологии. — 1990. — Том 24, № 1. — С. 77–79.
- Полушина Н. А. Землеройки (Soricidae) Украинских Карпат: их распространение и численность // Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона. — Ужгород: Ужгородський університет, 1993. — С. 96–98.
- Полушина Н. А., Кушнірук В. А. До систематичного положення і екології малого водяного щура *Arvicola terrestris scherman* // Вісник Львів. держ. ун-ту. Сер. біол. — 1962. — Вып. 1. — С. 83–91.
- Решетник С. Г. Матеріали до вивчення систематики, географічного поширення та екології сліпаків (Spalacinae) в УРСР // Збірник Праць Зоологічного музею АН УРСР. — 1941. — № 24. — С. 23–95.
- Рудышин М. П. К распространению землероек в Украинских Карпатах // Флора и фауна Карпат. — Москва: Изд-во АН СССР, 1963. — Выпуск 2. — С. 212–217.
- Рудышин М. П. Экология подземной полевки в Украинских Карпатах // Хомяковые фауны Украины. — Киев: Ин-т зоол. АН УССР, 1987. — Препринт № 7.87. — С. 6–11.
- Сахно И. И. Слепушонка (*Ellobius talpinus* Pall.) на Ворошиловградщине // Вестник зоологии. — 1971. — № 5. — С. 65–69.
- Сахно И. И. Материалы к экологии слепушонки обыкновенной в Ворошиловградской области // Вестник зоологии. — 1978. — № 1. — С. 74–76.

- Селюнина З. В. Тушканчиковые грызуны (Dipodoidea) региона Черноморского заповедника // Заповідна справа в Україні. — 1995. — Том 1. — С. 23–28.
- Сеник Г. Ф. Новая форма крота Украинских Карпат // Доповіді АН України. — 1965. — № 5. — С. 674–676.
- Сенюк А. Ф. Морфологические особенности крота обыкновенного (*Talpa europaea* L.) из западных областей Украины // Вестник зоологии. — 1974. — Том 8, № 3. — С. 24–27.
- Сердюк В. Н. Новые данные о распространении выхухолы на Украине // Вестник зоологии. — 1978. — Том 10, № 2. — С. 79–80.
- Сиренко В. А., Мартынов В. В. Фауна наземных позвоночных природного Украинского степного заповедника // Труды филиала Украинского степного природного заповедника Каменные Могилы. — Киев: Фитосоцицентр, 1998. — С. 63–82.
- Соколов В. Е., Баскевич М. И., Ковальская Ю. М. Изменчивость кариотипа степной мышовки (*Sicista subtilis* Pallas) и обоснование видовой самостоятельности *S. severtzi* // Зоологический журнал. — 1986. — Том 65, вып. 11. — С. 1684–1692.
- Соколов В. Е., Баскевич М. И., Ковальская Ю. М. О видовой самостоятельности мышовки Штранда (Rodentia: Dipodidae) // Зоол. журнал. — 1989. — Том 68, вып. 10. — С. 95–106.
- Сокур І. Т. Нові матеріали до пізнання фауни дрібних ссавців України // Збірник Праць Зоологічного музею Укр. АН. — Київ, 1963. — № 32. — С. 29–42.
- Татаринев К. А. Про нові місця знаходження темної полівки і полівки-економки на Україні // Наукові записки Львівського Науково-природознавчого Музею АН УРСР. — 1951. — Том 1. — С. 190–197.
- Татаринев К. А. К распространению и биологии снежной полевки в Восточных Карпатах // Бюллетень МОИП, отд. биол. — 1954. — Том 59, вып. 1. — С. 23–27.
- Тесленко С. В., Загороднюк И. В. Виды-двойники надвида *Microtus arvalis* на Украине. Сообщение 2. Распространение *Microtus arvalis* // Вестник зоологии. — 1986. — Том 20, № 6. — С. 27–31.
- Товпинець Н. Н. Особенности распространения и биотопической приуроченности обыкновенной слепушонки в Крыму // Вестник зоологии. — 1993. — Том 27, № 4. — С. 56–58.
- Товпинець Н. Н. Первая находка *Microtus rossiaemeridionalis* в Крыму и распространение этого вида грызунов на северо-западе полуострова // Вестник зоологии. — 1996. — Том 30, № 4–5. — С. 102.
- Топачевский В. А., Рековец Л. И. Новые материалы к систематике и эволюции слепушонок номинативного подрода *Ellobius* (Rodentia, Cricetidae) // Вестник зоологии. — 1982. — № 5. — С. 47–54.
- Турапин И. И. Эколого-систематический обзор подсемейства полевок (Mammalia, Microtinae) Закарпатской области // Научн. Зап. Ужгородск. ун-та. — 1956. — Том 21. — С. 81–91.
- Турапин И. И. Об экологии подземной полевки *Microtus (Pitymys) subterraneus subterraneus* de Selys Longch в Украинских Карпатах // Вопросы охраны природы Карпат. — Ужгород: Карпаты, 1969. — С. 222–237.
- Федорченко А. А., Панченко Н. С. Видовой состав и распределение грызунов на островах Килийской дельты Дуная // Грызуны. Материалы 7 Весесоюзного совещания, Нальчик). — Свердловск: УрО АН СССР, 1988. — Том 1. — С. 112–113.
- Федорченко А. А., Загороднюк И. В. Мыши рода *Sylvaemus* Нижнего Дуная. Сообщение 2. Распространение и численность // Вестник зоологии. — 1994. — Том 28, № 4–5. — С. 55–64.
- Филипчук Н. С., Янголенко Е. И. Современное распространение, численность и особенности экологии белозубого слепыша на Украине // Вестник зоологии. — 1986. — № 1. — С. 55–59.

- Фирчук Р. П. О вертикальном распространении и численности снежной полевки (*Microtus nivalis*) в Восточных Карпатах // Зоологический журнал. — 1961. — Том 40, вып. 2. — С. 294–295.
- Шарлемань М. Матеріали до фауни ссавців Київщини. Ч. 1. Ссавці заповідника Конча-Заспа та його району // Збірник Праць Зоологічного Музею Укр. АН. — 1933. — Випуск 12. — С. 57–73.
- Шварц Е. А., Замолодчиков Д. Г. Комбинативная система экологических ниш как способ отражения структуры населения мышевидных грызунов природных экосистем Валдайской возвышенности // Зоологический журнал. — 1991. — Том 70, № 4. — С. 113–124.
- Шварц Е. А., Коришнова Е. Н., Хейфец О. А., Воеводин П. В. Мелкие наземные млекопитающие заповедника "Брянский лес" // Вестник зоологии. — 1997. — Том 31, № 3. — С. 25–32.
- Шевчик Л. О. Видовий склад мишовидних гризунів (Muroidea, Mammalia) Тернопілля (Україна) // Вестник зоологии. — 1998. — Том 32, № 5–6. — С. 127–132.
- Якименко Л. В. Кадастрово-справочная карта ареалов обыкновенной (*Ellobius talpinus* Pall.) и зайсанской (*E. tancrei* Blasius) слепушонок // Вопросы изменчивости и зоогеографии млекопитающих. — Владивосток: БПИ, 1984. — С. 76–102.
- Янголенко Е. И. К вопросу об экологии и распространении слепышей на территории Советской Буковины // Науч. Зап. Ужгор. гос. ун-та. — 1959. — Том 40. — С. 51–57.
- Янголенко К. І. Грецький сліпак з правобережжя р. Прут, його ареал і морфологічні особливості // Доповіді АН України. — 1966. — № 7. — С. 965–966.
- Янголенко Е. И., Филипчук Н. С. Буковинский слепыш // Редкие и исчезающие виды млекопитающих СССР. — Москва: Наука, 1990. — С. 82–89.
- Grodzinski W., Pucek Z., Ryszkowski L. Estimation of rodent numbers by means of pre-baiting and intensive removal // Acta Theriologica. — 1966. — Vol. 11. — P. 297–314.
- Kaufman D. W., Swith G. G., Jones R. M. et al. Use of assessment lines to estimate density of small mammals // Acta Theriologica. — 1971. — Vol. 16. — P. 127–147.
- Masing M. Cranial diagnostics of the common vole, *Microtus arvalis* s. l., in Eastern Europe // 2nd European Congress of Mammalogy. Abstracts. — Southampton, 1995. — P. 51.
- Zagorodniuk I. V. Sibling species of mice from Eastern Europe: taxonomy, diagnostics and distribution // Доповіді НАН України. — 1996. — № 12. — С. 166–173.
- Zagorodniuk I. Specimens of *Eliomys quercinus* (Mammalia) collected in the Ukraine // Вестник зоологии. — 1998. — Vol. 32, № 5–6. — С. 32.
- Zagorodniuk I., Kondratenko O. Cryptic species of the birch mice (*Sicista*) in Eastern Europe: existence and distribution of four chromosome forms in Ukraine // 7th International Conference Rodens et Spatium: Abstracts. — České Budějovice, 2000. — P. 80.

Післямова

Шановний колего,

сподіваємося, що це керівництво стане корисним при проведенні Вами теренових досліджень теріофауни. Нагадаємо чотири важливі аспекти роботи з дрібними ссавцями в природних умовах:

- 1) визначення видової належності молодих особин являє певну проблему, і цей визначник не охоплює всю вікову мінливість дрібних ссавців; у молодих особин розміри тіла помітно менші і забарвлення хутра у них більш бліде і не таке контрастне, як у дорослих тварин;
- 2) у руках дослідника може опинитися унікальний матеріал, і при здобуванні видів з числа внесених до Червоної книги таких тварин необхідно випустити на волю, а загиблих — передавати до одного із зоологічних центрів;
- 3) здобування тварин, особливо шляхом використання пасток, що вбивають тварин, не повинно бути самоціллю; необхідно пам'ятати, що близько чверті видів дрібних ссавців внесені до різноманітних червоних списків;
- 4) необхідно завжди пам'ятати про те, що значна кількість видів є активними компонентами вогнищ природних інфекцій, небезпечних для людини, і при роботі з матеріалом необхідно дотримуватись правил гігієни.

Очевидно, що у процесі роботи з визначником будуть виявлені незручні формулювання тез або незручні ознаки. Окрім того, Вам без сумніву у деяких випадках відомі чи будуть виявлені нові вагомі діагностичні ознаки для тієї чи іншої пари таксонів. Ми будемо вдячні зауваженням щодо змісту визначника та його ілюстрацій, за уточнення змісту тез. Поновлений визначник із розширеним розділом щодо техніки обліків та з видовими нарисами буде готуватись нами на основі цього поточного видання.

Київ—Львів, 15 серпня 2002 р.

Ігор В. Загороднюк, Євгенія Б. Сребродольська

Загороднюк Ігор Володимирович

**Польовий визначник
дрібних ссавців України**

Київ: Українське теріологічне товариство, 2002, 60 с.

(наукове та довідкове видання)

Здано до друку 25.08.2002. Наклад 350 прим. Формат 60x84/16.
Умовн. друк. аркушів 4,37. Обл.-видавн. аркушів 5,33.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
